

*Ба Шурои диссертациони
назди интитуту иқтисодиёт ва
демографияи АМИТ
ш. Душанбе, кучаи С. Айни, 44*

ТАҚРИЗИ

муқаризи расмӣ ба диссертатсияи Ализода Олимҷон Маҳмуд дар мавзӯи «Таъмини амнияти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон: назария, методология ва амалия» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.01 – Амнияти иқтисодӣ

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм, ки аз рӯйи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Ализода Олимҷон Маҳмуд ба бандҳои зерини Шиносномаи номгӯи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестациони назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.01 - Амнияти иқтисодӣ: 12.1. Назарияи амнияти иқтисодӣ (категория, методология, усулҳо, механизмҳо ва абзорҳо); 12.2. Амнияти иқтисодӣ дар низоми амнияти миллӣ; 12.3. Типологияи амнияти иқтисодӣ; муҳимтарин аломатҳои тасниф (соҳавӣ, функционалӣ, ниҳодӣ, минтақавӣ) ва абзорҳои танзими он; 12.5. Арзишҳои ҳадди ниҳоии амнияти иқтисодӣ ва усулҳои муайян кардани онҳо. 12.6. Самтҳои концептуалӣ ва стратегияи баланд бардоштани амнияти иқтисодӣ, меъёрҳои амнияти иқтисодӣ; 12.16. Сиёсати сохторӣ ва амнияти иқтисодӣ (методология, методҳо, механизмҳо ва абзорҳо); 12.20. Вазифаи давлат оид ба ҳифзи манфиатҳои миллии кишвар дар соҳаи иқтисодиёт дар шароити иқтисоди бозорӣ; 12.21. Рушди методологияи таҳияи доктринаи амнияти иқтисодӣ дар соҳаҳои алоҳида (озуқа, энергетика, ҳарбӣ-саноатӣ ва ғ); 12.22. Методологияи мониторинги омилҳои, ки ба амнияти иқтисодӣ таҳдид менамоянд; 12.24. Ҷанбаҳои ташкилӣ-

методологӣ ва методи таъмини амнияти иқтисодӣ; 12.27. Амсилаҳои рушди амнияти иқтисодии давлат, ҷомеа ва минтақа.

Мубрамиати мавзӯи диссертатсия

Солҳои охир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъғироти бисёр гузаронида шуд, ки он микон дод мамлакати мо ба марҳилаи рушди усутвор гузарад.

Дар ин муддат сатҳи камбизоати аз 83,1% соли 2003 21,6% соли 2024 коҳид дода шуд. Таъғироти бисёр дар сатҳи кишоварзӣ ба ҷашм мерасад; таҷдиди хоҷагӣ, инфрасохтори деҳот, мустаҳкам намудани базаи моддӣ-техникӣ, ҷорӣ намудани технологияҳои интенсивии парвариши маҳсулоти растанипарварӣ, ҷорводорӣ ва ғайра.

Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки таъминокии озуқаворӣ аҳоли пеш аз ҳама аз афзун гардонидани маҳсулоти озуқаворӣ, таъминоти озуқаворӣ, баланд бардоштани қобилияти рақобатпазирӣ зич алоқаманд аст. Бисёри омилҳо ба таъминнокии аҳоли бо озуқаворӣ таъсир мерасонанд, ки муҳимӣ онҳо ин таъғирёбии иқлим, соҳаи аграрии рушд ёфта, таъминокии молиявӣ ба бехатарии озуқаворӣ малакат метавонад таъсири мусбӣ расонад. Сабаби таъмин намудани аҳоли ва талабот бо озуқа мебошад.

Албатта дар пурра таъмин намудани аҳоли бо озуқа аз Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷидду ҷаҳди зиёдро талаб мекунад. Дар шароти камзаминӣ дар ҷумҳурӣ омили асосии бо озуқа таъмин намудани аҳоли гардон намудани заминҳои кишоварзии минтақаҳои наздикуҳӣ, кӯҳӣ баландкӯҳ мебошад. Албатта барои ба киштгардон ворид намудани заминҳои дар боло зикршуда таҷдиди роҳҳо, таъмини инфрасохторӣ истеҳсоли ва иҷтимоӣ, базаи моддӣ-техникӣ ва технологияҳои муосир лозим аст.

Аз ин лиҳоз дар оянда барои пурра таъмин намудани аҳоли бо озуқа ва таъмини бехатарии озуқаворӣ таҳқиқотҳо дар ин самт бениҳоят зарур мебошад.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ пеш аз ҳама, аз наwgонҳои илмӣ бармеоянд. Навгонии илмӣ таҳқиқот аз асосноккунии назариявӣ методологӣ ва коркарди тавсияҳои амалӣ дар самти таъмини амнияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад. Натиҷаҳои зерини муҳимтарин ба даст оварда шудаанд, ки наwgонии илмӣ таҳқиқотро муайян мекунанд:

1. Асосҳои назариявӣ таъмини амнияти озуқаворӣи мамлакат дар омӯзиши омилҳои дохилӣ ва беруна, нақш давлат дар таъмини он ва тавсифи муалифии амнияти озуқаворӣ дода шудааст.

2. Гуруҳбандӣ намудани нишондиҳандаҳо ва маҳакҳо (индикаторҳо) амнияти озуқаворӣ асоснок шудаанд. Методологияи тадбирҳо ва сиёсати ба он мувофиқи кишоварзиро озуқаворӣ бо назардошти таъсири омилҳои дохилӣ ва берунӣ пешниҳод шудаанд.

3. мақсад, вазифаҳо, нақш ва аҳамияти захираҳои буферӣ дар ҳалли масъалаҳои дастрасӣ ба маҳсулотӣ хурока асоснок шуда, ҳаҷми миқдори захираҳои буферӣ барои дурнамо муайян шудаанд.

4. Тамоюлҳои дастрасӣ ба маҳсулоти хушсифат таҳлили шуда, шакл ва динамикаи асосие, ки таъминоти истеҳсолӣ, техникӣ ва моддӣ соҳаи кишоварзиро таъмин мекунанд, муайян карда шудаанд.

5. Бо назардошти рушди системаи дастгирии давалатӣ, динамикаи муносири таъмини амнияти озуқаворӣ гуруҳбанди ва арзёби карда шудаанд. Дар ин асос самтҳои имконпазири таъмини амнияти озуқаворӣи мамлакат (тирофавӣ-гумрукӣ, идоракунии сифат, дастгирии молиявӣ, инфрасохторӣ инноватсионӣ ва ғайра муайян карда шудаанд.

6. Истифодаи ҷузҳои асосӣ (даромад, таъминот, ҷойгиркунии ва тақсмоти шабакаҳо) ҳамчун методикаи васеъ намудани дастгирии истеҳсолӣ маҳсулоти кишоварзӣ пешниҳод шудаанд. Аз он ҷумла исбот шудааст, ки зарурияти зиёд намудани ҳаҷми маҳсулоти озуқаворӣи ватанӣ,

кам кардани сатҳи воридот, беҳнамои инфрасохтор ва шарикӣ бахши хусусӣ ва давлат дар оянда нақши муҳим дорад.

7. Докторини таъминоти имконияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок карда шуда, зарурати таҷдиди сиёсати давлатӣ дар рушди соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба модели нави аграрно-индустралӣ асоснок шудааст.

8. Ҷоннок намудани истифодаи фишангҳои иқтисодӣ (қарҳои имтиёзнок, ташаккули захираҳои бунуфузӣ, ба киштгардон даровардани заминҳои нав) ҳамчун роҳҳои асосии таъмини амнияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ин лиҳозӣ сиёсӣ, иқтисодӣ, тиҷоратӣ, иҷтимоӣ ва идоракунӣ асоснок шудаанд.

9. Зарурати рушди заминаи истеҳсолӣ захиравӣ, инфрасохтори ва мониторинги амниятӣ иқтисодӣ, дурнамои ҳаҷми истеҳсол дар асоси стратегияҳои милли рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2030 бо назардошти нақш ва механизмҳои маркетингӣ ва самарабахши бозорӣ, ташаккули системаи устуворӣ кишоварзӣ асоснок шудаанд.

10. Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурият ва принципҳои ҷорӣ намудани кишоварзии барқарор шаванда, инчунин самтҳои ояндадори такмил додани механизмҳои дастгирии давлатии истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ бо содирот нигаронидашуда асоснок карда шудаанд.

Саҳми илмӣи докталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ

Дар таҳқиқот саҳми шахсии муаллиф аз коркарди тавсияҳои назариявӣ ва амалӣ оид ба таъмини амнияти озуқаворӣ иборат буда, дар асоси омӯзиш ва таҳлили пайдарҳамии мантиқии диссертатсия аз ҷумла таърифи муаллифии «амнияти озуқаворӣ», коркарди назариявӣ, методологӣ ва амалии таъмини амнияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки нақши худро дар илми иқтисодӣ мегузоранд, ба муаллифи диссертатсия дахл дорад. Ҳамаи корҳои иҷрогардида аз ҷониби муаллиф мустақилона амалӣ гардида, дар онҳо ҳолатҳои асосӣ ва натиҷаи таҳқиқот инъикос гардидааст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани нағзӣ, аҳамияти илмӣ ва амалии онҳо), ки барои он ба доғталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст.

Диссертатсия аз муқаддима, чор боб, 15 зербоб, хулоса ва 431 адабиёт иборат буда, дар ҳаҷми 369 саҳифа ҷопи компютери таҳия гардида аст, ки дорои 59 ҷадвал ва 41 расм мебошад.

Дар муқаддима муқрам будани рисолаи илмӣ асоснок гардида, сатҳи таҳқиқи қор, объект, предмет, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои методологӣ ва назариявӣ, заминаҳои меъёрий, нағзониҳои илмӣ ва нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии рисолаи илмӣ муайян қарда шудааст, ҳамзамон тасвиби хулоса ва натиҷаҳои таҳқиқот ва сохтори рисолаи илмӣ пешбини гардидааст. (с. 6-19).

Боби аввали диссертатсия «**Асосҳои назариявии таъмини амнияти озуқаворӣ**» қанбаҳои назариявии амнияти озуқаворӣ баррасӣ гардида, нақши амнияти озуқаворӣ дар низоми амнияти милли, принципҳои асосӣ ва заминаҳо он муайян қарда шуда, таҷрибаи хориҷӣ дар таъмини амнияти озуқаворӣ ва истифодаи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳқиқ қарор дода шудаан (саҳ. 20).

Дар боби яқуммуаллиф аҳамияти амнияти озуқавориро асоснок намуда ҷунин қайд менамояд (саҳ. 20. дисс). Амнияти озуқаворӣ яке аз мавзӯҳои муқрам ва аввалиндараҷаи ҳар як давлати соҳибистиклол ба шумор рафта, поя асоисии амнияти миллии кишвар мебошад. Дар вазъияти муосири ҷаҳон давлатҳое, ки аз ҷиҳати иқтисодӣ ва рушди соҳаи кишоварзӣ муваффақ гаштаанд бозори озуқавории ҷаҳонро танзим мекунанд моро зарур аст, ки оид ба худтаъминкунии озуқавории давлати тозаистиклоли хеш қорҳои аз ҷиҳати илмӣ асоснокшуда ва ҷораҳои дар амал тадбиқшударо андеша намуда, баҳри таъмини амнияти озуқавории милли дар ояндаи дуру наздик қадамиҳои устувор гузорем.

Таъмини амнияти озуқавории милли ҳамеша дар мадди назари Роҳбари давлат ва Ҳукумат қарор дошта, ҷораҳои зарурӣ баҳри баланд

бардоштани сатҳи таъмини амнияти озуқаворӣ андешида мешавад. Дар ин чода Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъкид сохтанд, ки «...тағйирёбии босуръати вазъи бозори ҷаҳонии озуқаворӣ ва болоравии мунтазами нархи маҳсулоти ғизоӣ моро водор менамояд, ки ба беҳсозии ҳолати соҳаи кишоварзӣ, афзоиш додани истеҳсоли маҳсулоти он, рушди маҷмааҳои агросаноатӣ ва бо ҳамин роҳ таъмин намудани амнияти озуқаворӣ кишвар таваҷҷуҳи аввалиндараҷа зоҳир намоем».

Диссератант чунин қайд менамояд, ки амнияти озуқаворӣ пеш аз ҳама аз пардохтпазирии аҳоли вобастагӣ дорад (саҳ. 36 дисс.). Ҳамин тавр, аз ақидаи иқтисоддонони ватанӣ хулоса кардан мумкин аст, ки амнияти озуқаворӣ ин истеҳсоли худии маҳсулоти озуқаворӣ набуда, дараҷаи мақсимумии пардохтпазирӣ ва ҳолати хуби некуаҳволии ҷомеа мебошад. Дар дунё давлате ёфт намешавад, ки сатҳу ва сифати некуаҳволии шаҳрвандонаш баланд бошад он дучоршудан ба бухрони ҷаҳонии озуқаворӣ таҳдид накунад. Мушкилоти амнияти озуқаворӣ кишвари мо аз сатҳи пасти даромаднокии аҳоли ва камбизоатии он манша мегирад.

Бинобар ҳамин ба андешаи мо, мақсади олии дастёфтан ба дараҷаи баланди таъмини амнияти озуқаворӣ на бо воситаи рӯшд додани тавлиди маҳсулоти кишоварзӣ-озуқавори дар дохили кишвар барои расидан ба худтаъминкунии мозуқаворӣ, балки таъмини ҳамаи шаҳрвандони кишвар бо даромади баланд, ки бо 10%-и даромади худ сабади истеъмолиро харидори карда тавонад.

Принсипҳо ва нишондиҳандаҳои маълумро таҳлил намуда унвонҷӯ чунин қайд менамояд (саҳ. 49 дисс.). Принсипҳо ва нишондиҳандаҳои маъмули заминавӣ оид ба амнияти озуқаворӣ, ки дар аксарият кишварҳо қабул гардидааст истеҳсоли озуқа, мавҷудият ва дастрас будани озуқаворӣ, замини кишт, истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ, тағйирёбии иқлимӣ,

истеъмол, таъмин бо об, нарх ва нишондиҳандаҳои миқдорӣ, даромади аҳоли ва ғайра ба шумор мераванд.

Дар ин замина муайянсозӣ, пешгирӣ ва пешгӯии таҳдидҳои дохилӣ ва берунии рақобати нокомил дар бозори дохилӣ, инчунин татбиқи принципҳои дар боло зикршуда бевосита аз таъмини ҳаҷми зарурии истеҳсоли ватанӣ ва ташаккули захираҳои давлатии маҳсулоти озуқаворӣ вобастагии зиёд дорад. Маҳз васеъ кардани рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ, захиракунӣ ва таҷдиди воситаҳои моддию техникии кишоварзӣ метавонад Ҷумҳурии Тоҷикистонро аз вобастагии маводи озуқаи воридотӣ, инчунин вобастагии иқтисодиёти давлатро аз дигар кишварҳо дар амн нигоҳ дорад.

Дастгирии давлатии молиявии таъмини амнияти озуқаворӣ мамлакатро таҳлил намуда диссертант чунин қайд менамояд (саҳ. 69 дисс). Механизми дигари дастгирии молиявии давлатии таъмини амнияти озуқаворӣ мамлакатҳои ИА ин пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок мебошад. Барои дарёфти чунин қарзҳои имтиёзнок бояд кишоварзони ҷавон ғаъолияти кишоварзӣ дошта бошанд ва даромади иқтисодии онҳо бештар аз фуруши маҳсулоти кишоварзӣ ва дар намуди озуқаворӣ бошад, ҳади ақал 50% даромади умумии хоҷагиро ташкил диҳад. Инчунин ҳангоми гирифтани чунин қарзҳои имтиёзнок маҳдудиятҳои сину соли низ ба назар гирифта шудааст, ки мувофиқи талаботи барнома сину соли қарзгиранда бояд 21-40 сола бошад. Ҳаҷми ниҳии қарзи давлатии имтиёзнок дар маҷмӯъ 500 ҳаз. Евро-ро ташил намуда, меъёри фоизи чунин қарз 2-4% ва муҳлати бозгардони қарз бошад, мутаносибан 9-12 солро ташкил медиҳад.

Боби дуюми диссертатсия, ки «**Ҷанбаҳои методологии арзёбии сатҳи таъмини амнияти озуқаворӣ**» асосҳои методологии арзёбии амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил шуда, нишондиҳандаҳои амнияти озуқаворӣ дар доираи сиёсати кишоварзӣ-озуқаворӣ чен ва интиҳоб карда шуданд, инчунин муносибатҳои методӣ доир ба сатҳи таъминоти захиравии

амнияти озуқаворӣ арзёбӣ гардида, ҷанбаҳои байналмилалӣ, миллӣ ва минтақавӣ таъмини амнияти озуқаворӣ муайян карда шуданд (сах. 90).

Усулҳо ва индикаторҳои соҳавии таъминоти озуқаро таҳлил намуда муаллиф чунин қайд менамояд (сах. 90 дисс). Муайян кардани сатҳи амнияти озуқаворӣ давлат, таҳияи усулҳои муносиб, индикаторҳои соҳавӣ ва якқатор маҳакҳои аҳамияти умумиҷаҳонӣ ва минтақавидоштаро, вобаста ба хусусиятҳои алоҳидаи мамлакатҳои дунёро тақозо менамояд. Айни замон, ҳар як мамлакати ҷаҳон ҷиҳати муайян намудани сатҳи амнияти озуқаворӣ худ ва вобастагии бозори озуқаворӣ аз омилҳои беруна равишу усулҳои гуногун, индикаторҳо ва нишондиҳандаҳои иқтисодии гуногунаҳамиятро мавриди истифода қарор медиҳанд.

Баҳодиҳии самарнокии сиёсати кишоварзӣ озуқавориро таҳлил намуда диссертант чунин қайд намудааст (сах. 132 дисс). Равиши методологии самарнокии сиёсати кишоварзӣ-озуқаворӣ ба арзёбии ҳамаҷонибаи самарнокии сиёсати аграрӣ, ки дар асоси ҳисоб кардани нишондиҳандаи интегралӣ - шохисӣ ҳисоб карда шуд, имкон медиҳад, ки самарнокии сиёсати кишоварзӣ-озуқаворӣ зуд таҳлил карда шавад. Бартариятҳои усули пешниҳодшуда инҳоянд:

- 1) имконияти татбиқи сиёсати кишоварзӣ-озуқаворӣ дар минтақаҳои сатҳи гуногуни рушди иҷтимоию иқтисодӣ дошта;
- 2) ин усул ба нишондиҳандаҳо ва омилҳои объективӣ асос ёфта аст, на субъективӣ.

Сиёсати байналмиллалӣ давлат оиди таъмини озуқавориро таҳлил намуда унвонҷӯ чунин қайд менамояд (сах. 150 дисс). Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳамкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ ва амнияти озуқаворӣ аҳамияти калон медиҳад. Мутобиқи Консепсияи сиёсати хориҷии мамлакат, ки яке аз самтҳои татбиқи вазифаҳои асосии Тоҷикистон дар муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ мебошад, қайд шудааст, ки бо дарназардошти мавқеи ҷуғрофии Ҷумҳурии Тоҷикистон, заххираҳои табиӣ, меҳнатӣ, инчунин рушди иқтисодию иҷтимоии он, сиёсати берунаи он ба

таври реалӣ ва нуктасанҷона ба роҳ монда мешавад. Он бо талаботи иқтисодии давлат алоқаманд буда, рушди ҳамкориҳои иқтисодии он дар низоми муносибатҳои иқтисодии ҷаҳонӣ ва дастгирии сиёсӣ дипломатии манфиатҳои иқтисодии онро ҳадафи худ қарор медиҳад.

Қобилияти дастгирӣ оиди омӯзиши “фишанги хӯрок” мебошад, ки унвонҷӯ қайд менамояд (сах. 158 дисс). Пас аз омӯзиши фикру ақидаҳои гуногуни олимони оид ба “фарҳанги хӯрок” ба хулосае омадан мумкин аст, ки фарҳанги истеъмоли хӯрокворӣ вобаста ба минтақаи ҷойгиршавии аҳоли, дин ва расму оинҳои онҳо бо таъмини амнияти озуқаворӣ зич алоқаманд аст. Бинобар ин дар рафти муайян кардани сатҳи амнияти озуқаворӣ ҳар як мамлакат маҳаки “Фарҳанги хӯрок”-ро ба инобат гирифтани лозим аст. Мисол, агар мо таъмини амнияти озуқаворӣ мардуми гиёҳхоронро муайян кардан хоҳем, наметавонем сафедаҳо ва чарбҳоро, ки аз ҳисоби ҳайвонот гирифта мешавад, ба инобат гирем. Зеро барои ин мардум сафедаҳо ва чарбҳо аз ҳисоби ғалладонагӣ ва сабзавотҳо пур карда мешавад.

Асосҳои заминавии докторинаи таъмини амнияти озуқавориро таҳлил намуда диссертант чунин қайд менамояд (сах. 24 дисс.). Мушкилоти амнияти озуқаворӣ, шарҳи мафҳум ва моҳияти он дар охири асри XIX дар қорҳои муҳаққиқони хориҷӣ ба монанди Сиамвалла ва Валдес, Крахт, Ройтлингер, Зипперер, Барраклоу ва Утинг, Фалкон В.П. ва С.Т. Куриен, Ф. Максвелл С., Сахн, Саррис, Стаатз, Вебер ва Чейн, Чонссон ва Туул, Даниел Максвелл ва Кит Виб мавриди таҳқиқот қарор гирифт, ки дар ҷадвали 1.1.1. диссертатсия оварда шудааст. Дар ин давра мушкилоти амнияти озуқавориро Чемберс Р. ҳамчун «воситаи рӯзгузаронӣ» шинохта аст, ки «...аҳамияти дигар эҳтиёҷотҳо ҳамчун воситаи пурракунондаи мафҳуми амнияти озуқаворӣ эътироф шудааст». Дар ин радиф Максвелл С. ибрози ақида карда, қайд мекунад, ки «...таъмини воситаҳо барои рӯзгузаронӣ шартӣ муҳим ва аксаран шартӣ кофии амнияти озуқаворӣ мебошад». Бештари муаллифони номбурда ақидаи дастрасӣ ба озуқаро бо

имконияти мустақиман истехсол кардани озукаворӣ ё ин ки мубодила кардани дигар мол ва хизматрасонӣ ба озука мутобиқ карда шудааст, дастгирӣ мекарданд. Максвелл С. ва Смит М. дар таҳқиқоти худ оид ба концепсияҳои амнияти озукаворӣ қайд мекунанд, ки «...дар асарҳои нашршуда зиёда 180 таърифҳо мавҷуд буданд», аммо ин андешаҳои онҳо то солҳои 90-уми асри XX рост меояд, бояд қайд кард, ки аз он давра то имрӯз се даҳсолаи дигар сипари шуд, ки ин шумораи таърифҳо хелоҳам зиёд гашта ва аз он бештарро дар бар мегирад. Пас аз қабул шудани Эъломияи Рим дар бораи амнияти озукавории умумичаҳонӣ соли 1996 ақидаи олимони дар ин самт тақмил ёфта ва пурра гардиданд.

Зимни баррасии боби сеюми диссертатсия «**Таҳлили ҳолати муосири таъмини амнияти озукаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» ҳолати муосири соҳаҳои кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун таъмини рушди устувори амнияти озукавор омӯхта шуда, таҳдидҳо ва хавфҳои асосӣ ба амнияти озукаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ гардидаанд, инчунин, таъминоти захиравии амнияти озукаворӣ ва дастрасии иқтисодӣ таҳлил карда, мушкилоти худтаъминкунии кишвар бо озука ва танзими воридоти маводи озукаворӣ ошкор карда шуда аст (саҳ. 161).

Ба фикри мо андешаи муаллиф оид ба самтҳои таъмини амнияти озукаворӣ қобили дастгирист (саҳ. 261 дисс.). Ҳарчанд сатҳи рушди иқтисодӣ дар ҷаҳони имрӯза гуногун аст, кишварҳо дар самти таъмини амнияти озукаворӣ ба мушкилотҳо рӯ ба рӯ шуда, ноамнии озукавориро аз сар мегузаронанд. Иқтисодиёти муваффақи давлатҳои муттарақӣ намегузорад, ки мушкилотҳои таъмини озукаворӣ ба иҷтимоиёти кишвар ва амнияти озукаворӣ таъсири ҷиддӣ расонад, аммо дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ таъсири мушкилоти озукаворӣ ба таъмини амнияти озукаворӣ ва беҳатарии он гоҳе нодида гирифта мешавад ва гоҳе бо сабаби набудани иттилоот, инфрасохтор ва иқтидори иқтисодӣ онҳо ҳалли худро намеёбанд.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, инчунин тавсияҳое, ки аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд, пешниҳод гардидаанд (сах. 314).

Дар боби чорум «**Коркарди концепсияи (доктринаи) таъмини амнияти озуқаворӣ дар шароити гузариш ба модели иқтисодии индустриалӣ-аграрӣ**» асосҳои заминавии концепсияи амнияти озуқаворӣ оид ба қабули доктринаи таъмини амнияти озуқаворӣ дар шароити иқтисоди индустриалӣ-аграрӣ пешниҳод карда шуда, самтҳо ва дурнамои таъмини амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, мониторинги сатҳи таъмини аҳоли бо озуқаворӣ муайян карда шуда аст, инчунин механизми дастгирии содирот ва мусоидат ба воридотивазкунии маҳсулоти озуқаворӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда шуда аст (сах. 241).

Воридотивазкунониро омили асосии баланд бардоштани рақобатпазирии мамлакат ҳисоб намуда диссертант чунин қайд менамояд (сах. 304 дисс.). Сиёсати воридотивазкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба «саноатикунонӣ» нигаронида шудааст, бояд дар як вақт дар якҷанд сатҳ бо мақсади баланд бардоштани рақобатпазирии истеҳсолоти ватанӣ ва ҳавасмандгардонии содирот бо механизмҳои муайян татбиқ карда шавад. Аз ҳама муҳим, таносуби дурусти мақсадҳо барои мусоидат ба рушди дарозмуддати саноатикунонӣ ёфта шавад. Самти дигари зиёд намудани тавлиди маҳсулоти воридотивазкунанда ва ба содирот мусоидаткунанда, коҳиш додани вобастагии истеъмолкунандагон аз маҳсулоти воридотӣ, сатҳи баланди рақобатпазирӣ, фазои мусоиди сармоягузорӣ, инчунин бунёди платформаи шарикӣ ва ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусӣ, ташкил ва рушд додани марказҳои логистикӣ ва долонҳои коммуникатсионӣ, нақлиётӣ ва иқтисодии байналмилалӣ мебошад.

Бояд қайд кард, ки диссертант тарафи соҳаи кишоварзии барқароршаванда (сах. 309 дисс.). Дар амал татбиқ кардани принципҳои асосии низоми кишоварзии барқароршаванда барои мутобиқшавии зироатҳои кишоварзӣ ба тағирёбии иқлим мусоидат мекунад. Дар шароити

хавфи хушксолӣ бо роҳи баланд бардоштани самаранокии истифодаи об (тавассути беҳтар нигоҳ доштани солимии хок) ва мустаҳкам кардани сохилҳо бо истифода аз ҳамгирии чангалпарварӣ бо растанипарварӣ имконият фароҳам меорад. Зеро тағирёбии иқлим ба монанди хушксолӣ ва обхезӣ таҳдиди мустаҳкам ба таъмини амнияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистона мебошад, ки дорои заминҳои ками кишоварзӣ аст.

Асосҳои заминавии доктринаи таъмини амнияти озуқавориро таҳлил намуда десертант чунин қайд менамояд (сах.243 дисс.). Концепсияи амнияти озуқаворӣ дар ҷаҳони муосир пеш аз ҳама ба мушкилоти гуруснагӣ ва норасоии ғизо алоқаманд буда, таъмини амнияти озуқаворӣ дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ, аз он ҷумла дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд дар заминаи таҳия ва татбиқи стратегияи ҳифзи манфиатҳои миллий баррасӣ карда шавад, ки он дастгирии суботи иҷтимоии ҷомеа ро тавассути таъмини талаботи аҳоли ба маҳсулоти босифати озуқаворӣ, рушди истеҳсоли маҳсулоти озуқаворӣи худӣ, аз ҷумла, маҳсулоти дорои арзиши иловагии баланд, ба вучуд овардани захираи озуқаворӣ барои таъмини устувор дар ҳолати зарурӣ, кам кардани вобастагӣ аз воридоти маҳсулоти хӯроқворӣ, ташаккули сохтори мутаносиби содирот ва воридотро фаро мегирад.

Дарачаи саҳеҳии натиҷаҳои таҳқиқотро истифодаи усулҳои махсуси рафти иҷрои диссертатсия, сатҳи эътимоднокии маълумотҳо, кифоягии ҳаҷми маълумотҳои таҳқиқгардида, коркарди оморӣ натиҷаҳои таҳқиқот, маърузаҳои дар конференсияҳои илмӣ амалӣ пешниҳодгардида тасдиқ менамояд.

Дар хулоса ва тавсияҳои додашуда ҷиҳати татбиқи натиҷаҳои кори диссертатсионӣ ва таҳлили натиҷаҳои илмӣ, ҷанбаҳои назариявӣ таҷрибавӣ бароварда шудааст, ки аз сатҳи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дарак медиҳад.

Асоснокӣ ва эътимоднокиин хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Диссертатсияи мазур дар маҷмӯъ, аз рӯйи сохтор, мазмун ва

мантиқи пешниҳоди худ ба ҳадафҳо ва вазифаҳои гузошташудаи таҳқиқот мувофиқат мекунад.

Дар диссертатсия тақмили механизми танзими давлатии амнияти миллии озуқаворӣ ҳамчун маҷмӯи унсурҳои таъсири ташкилию иқтисодии саноати хӯрокворӣ ба беҳтар намудани нишондиҳандаҳои он имконият медиҳад.

Низоми мониторинги дараҷаи амнияти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шудааст, ки аҳамияти муҳими амалӣ дорад. Дар ин замина тавсия шуда аст, ки арзёбии ҳолати кунунии амнияти озуқаворӣ ва муайян кардани тамоюлҳои хоси он, амалисозии мониторинг ва назорати фаврӣ ҳангоми таҳдид ба ҳолати амнияти озуқаворӣ, арзёбии хатарҳои мавҷуда ва пешбинишаванда барои таъмини амнияти озуқаворӣ, пешгӯии вазъи амнияти озуқаворӣ дар доираи шартҳои сценарияи индустриалӣ ва пешгӯиҳои рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар истифода карда шаванд.

Бо арзёбӣ гардидани дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои бадастомада, бояд қайд кард, ки дар раванди иҷрои рисолаи илмӣ миқдори зиёди маводҳои илмӣ олимони ватанию хориҷӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, маълумоти расмӣ ҳисоботҳои Вазорати кишовазии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумоти расмӣ мақомотҳои давлатӣ, Агентии омили назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳисоботҳои дигар мақомотҳои сохтори давлатӣ истифода гардидааст.

Аҳамияти илмӣ таҳқиқот. дар таҳлил ва ҷамъоварии корҳои илмӣ-амалии таҳқиқотии муаллиф аз нуқтаи назари ташаккулёбӣ ва рушди ҷанбаҳои таъмини амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад. Татбиқи амалии муқаррароти методологӣ ва тавсияҳои амалии қори диссертатсионӣ ба тақвияти асосҳои концептуалӣ ва амалии таъмини амнияти озуқаворӣ мусоидат мекунад.

Натиҷаҳои таҳқиқоти илмиро дар раванди таҳияи доктринаи амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои оянда, инчунин концепсияҳо ва барномаҳои таъмини амнияти озуқаворӣ истифода бурдан мумкин аст. Тавсияҳои дар диссертатсия зикргардидаро метавон дар фаъолияти мақомотҳои давлатии соҳавӣ истифода намуд.

Аҳамияти иқтисодӣ таҳқиқот аз он иборат мебошад, ки натиҷаҳои диссертатсия метавонанд ба амнияти озуқаворӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳу воситаҳои таъмини он чиҳати шароит фароҳам овардани шароити мусоид, рушди устувори соҳаҳои кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кафолати таъмини амнияти озуқаворӣ, таъмини саривақтии аҳоли бо озуқаворӣи хушсифат ва тезонидани суръати воридотивазкунии маҳсулоти кишоварзӣ, зиёд гардидани ҳамкориҳои миёни давлат ва бахши хусусӣ, баланд бардоштани даромади аҳоли то дараҷае, ки дастрасии воқеӣ ва иқтисодӣ ба озуқавориро таъмин гардад дар бар мегирад.

Аҳамияти иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия дар он аст, ки бо таъмин гардидани амнияти озуқаворӣи давлат, аз ҷумла баланд бардоштани самаранокии истифодабарии захираҳо, оқилона ҷойгир сохтани истеҳсолоти кишоварзӣ, беҳтар намудани таъминоти аҳоли бо озуқа ва бо ашёи хом таъмин намудани саноати хӯрокворӣ, мӯътадил гардонидани бозорҳо бо маҳсулоти кишоварзӣ ва озуқаворӣ, дастгирӣ ва ғимояи молистеҳсолкунандагони ватанӣ, баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли ва кам гардидани сатҳи камбизотӣ таъсир мерасонад дар назар дорад.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Асарҳои интишоршудаи муаллиф иқтибосҳои илмӣ ва хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия ҷой доштаро дар худ инъикос намудаанд. . Муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 31 қорҳои илмӣ дар ҳаҷми 45 ҷ.ҷ., аз он ҷумла, 3 монография бо ҳаҷми 29,6 ҷ.ҷ., 28 мақола бо ҳаҷми 15,4 ҷ.ҷ, ки аз онҳо 17 мақола дар маҷаллаҳои (нашрияҳои) илмии тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр карда шудаанд.

Автореферати диссертатсия аз чиҳати сохтор ва муҳтавои худ баталаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Дар автореферат муқаррароти асосӣ, муҳтаво, натиҷаҳо ва хулосаҳои таҳқиқот инъикос гардидаанд. Мазмуну муҳтавои автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсия мувофиқ мекунад.

Мутобиқати таҳассуси илмии доғалаб ба дараҷаи илмӣ.

Мазмун ва мухтавои диссертатсияи тақризшаванда аз он гувоҳӣ медиҳад, ки Ализода Олимҷон Маҳмуд ҳамчун мутахассис дар соҳаи иқтисодиёт ташаккул ёфта, метавонад мустақилона барои ҳалли масъалаҳои асосии назариявӣ амалии ин соҳа қодир бошад. Мавзӯи таҳқиқоти рисола, сохтори он ва мундариҷаи корҳои иҷрошуда ба талаботе, ки барои тартиби додани дараҷаи илмӣ (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267) мутобиқат мекунад. Натиҷаҳои илмии муаллифи рисола ба тахассуси илмии доғалаб барои гирифтани дараҷаи илмӣ ва талабот ба чунин намудҳои кор мувофиқат мекунад. Ҳангоми тавсифи доғалаб ҳамчун мутахассиси соҳа ба ҳайси корманди илмӣ, фидокорӣ, сифатҳои шоиста, масъулиятшиносӣ, қобилияти дар сатҳи баланд ташкил кардани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ, қабули қарорҳои мустақил ва муайян кардани роҳҳои расидан ба ҳадафу вазифаҳои ба миён гузошташуда бояд таъкид карда шавад.

Эродҳо ва баъзе тавсияҳо ба диссертатсия:

1. Хуб мешуд, ки дар боби якум муаллиф ба масъалаҳои воридшудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба созмони умумиҷаҳони савдо пурратар таҳлилҳо меғузаронад, аз он диссертатсия хело бурд мекард.
2. Дар диссертатсия боби 3-юм ва дар ҷумҳурӣ ба масъалаҳои дастгирии иқтисодӣ оид ба хурока ва дастрасӣ ба хурокаи хушсифат камтар аҳамият дода шудааст. Ин ду самти асосии таъмини амнияти озуқавории мамлакат мебошад.
3. Хуб мешуд, ки дар диссертатсия самтҳои асосии дастгирии давлат (таърифӣ-ғумрукӣ, дастгирии дағалатӣ, қарзҳои имтиёзнок ва дигар дастгирии давлатӣ) пурратар таҳлил шуда, дар асоси он пешниҳодҳои мушаххас пешниҳод меғарданд.
4. Механизми дастгирии давлатии содироти маҳсулоти кишоварзӣ ва мусоидат ба воридотивазкунӣ ҷанбаҳои озуқаворӣ он бояд пурратар таҳлил мешуданд.

5. Доир ба коркарди ва таҳияи доктринаи амнияти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи воридотивазкунӣ дида мешуд, хубтар мебуд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи комиссия.

Диссертатсияи Ализода Олимҷон Маҳмуд ҳамчун кори илмӣ ба анҷом расида ба ҳисоб рафта, таркиб ва сохтори он бо тавсияву асосноккунӣ дар сатҳи баланди илмӣ - назариявӣ навишта шуда, ба маҳакҳои гирифтани унвони илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ, омода намудани диссертатсия ва таҳлили диссертатсия дар шурои диссертатсионӣ ва дигар талаботҳои муқаррарнамудаи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267) ҷавобгу мебошад.

Кори диссертатсионӣ бо забони фаҳмо бо истилоҳоти қабулшуда навишта шудааст, ороиши диссертатсия тағиротро талаб намекунад. Автореферат ва мақолаи илмӣ ба таърифи расидаи унвонҷӯ таркиби асосии диссертатсияро дарбар гирифта, натиҷаҳои таҳқиқотро ҳамчун дастоварди нави илмӣ ҳисобидан мумкин аст. Ҷанбаҳои муҳими мундариҷаи кор дар автореферат инъикос ёфтаанд, ки предмети асосии дифоъ мебошанд.

Хулоса доир ба мутобиқ будани диссертатсия ба тартиби додани дараҷаи илмӣ

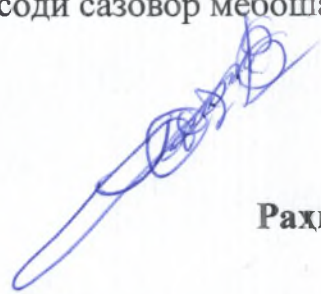
Тахассуси илмӣ доктараб оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ Ализода О.М. ба ихтисоси 08.00.06.01 - Амнияти иқтисодӣ ба пуррагӣ мутобиқат мекунад.

Бояд қайд намуд, ки диссертатсионии Ализода Олимҷон Маҳмуд дар мавзӯи «Таъмини амнияти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон: назария, методология ва амалия» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.01 – Амнияти иқтисодӣ пешниҳод гардидааст, таҳқиқоти илмӣ мустақилона ва ба пуррагӣ анҷомёфта буда, навиҷҳои асосии илмӣ ва амалиро дар худ таҷассум менамояд.

Хулоса диссертатсияи иҷро намудаи Ализода Олимҷон Махмуд ба талаботи муқарраргардидаи тартиби додани дараҷаҳои илмӣи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муалифи он барои дарёфти дараҷаи унвони илмӣи доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.01 – Амниятӣ иқтисодӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори
кафедраи таҳлили иқтисодӣ
ва омили ДДМИТ

Раҳматзода Р.

Имзои Р.Раҳматзода -ро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳои ДДМИТ

Мирчамолов М.А.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон 734067,
ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов 64/14,
Телефон: +992 (372) 227-30-75,
E-mail: tgfeu@tgfeu.tj , Сомонаи расмӣ: www.tgfeu.tj